

Profesor dr WIRGILIUSZ ŻUROWSKI
(1935—1992)

24 lipca 1992 roku zmarł w Rucianym Prof. dr WIRGILIUSZ ŻUROWSKI. Urodził się 15 stycznia 1935 roku w Sewerynowie, pow. Węgrów (obecnie woj. siedleckie). Zawieruchy wojenne sprawiły, że rodzice Żurowskiego przenieśli się pod Warszawę, gdzie w roku 1951 uzyskał maturę. Po maturze wstąpił na Wydział Zootechniczny SGGW i uzyskał dyplom magistra zootechniki w roku 1956. Zaraz po odbyciu odpowiednich praktyk i uzyskaniu dyplomu rozpoczął w roku 1956 pracę w Zakładzie Doświadczalnym Polskiej Akademii Nauk w Popielnie, który podlegał wówczas Zakładowi Hodowli Doświadczalnej Zwierząt PAN. Kierownikiem Zakładu Hodowli Doświadczalnej Zwierząt był członek korespondent PAN, prof. dr Mieczysław Czaja, który był pierwszym

mistrzem naukowym Żurowskiego i pod jego kierunkiem stawiał On swoje pierwsze kroki. W Popielnie prowadzono wówczas hodowlę konika polskiego, świni złotnickiej pstrej i bydła, a ponadto hodowlę jeleni szlachetnych i bobrów. W. Żurowski, który był wówczas młodym asystentem, przeszedł przez wszystkie te działy.

Autor tych wspomnień rozpoczął pracę w Popielnie w roku 1958 i od tego czasu datuje się moja znajomość i współpraca z Żurowskim, która z czasem przerodziła się w prawdziwą przyjaźń. Przyjaźń ta m.in. zaowocowała szeregiem wspólnie wykonanych prac badawczych, uznanych i cytowanych w literaturze światowej. Po moim przyjeździe do Popielna stopniowo zaczął się rozszerzać Dział Biologii i Hodowli Zwierząt Łownych. Żurowski szybko zaczął się koncentrować na badaniach nad zwierzętami nie udomowionymi. W roku 1965 uzyskał stopień naukowy doktora na podstawie pracy „Rozwój płodów jelenia szlachetnego (*Cervus elaphus elaphus* L.) występującego na terenie Puszczy Piskiej”. Promotorem był prof. dr Władysław Herman.

Żurowski pracował w ZD PAN w Popielnie ponad 35 lat, czyli prawie od powstania Zakładu aż do śmierci. Należy tu się kilka słów wspomnień o tym pionierskim i odległym już okresie. Nie było wówczas w Popielnie wody bieżącej ani stałego prądu elektrycznego. Czasem rano i wieczorem funkcjonował agregat często psujący się i niejednokrotnie tygodniami nie było prądu. Wodę czerpało się ze studni lub z jeziora, a prace pisaliśmy przy świeczkach lub lampach naftowych. Ale tzw. Dział Naukowy, którego przez pewien czas byłem kierownikiem, miał do dyspozycji konia wierzchowego, bryczkę i sanki, czego dzisiaj nie ma, a ponadto atmosfera była zupełnie inna niż obecnie. Może to być związane z urokiem młodych lat, ale odnoszę wrażenie, że ludzie byli wówczas życzliwsi i mieli więcej zapału do pracy. Do stacji kolejowej w Rucianem jeździło się przeważnie końmi. Jako starszy kolega Żurowskiego od razu zauważyłem, że odznacza się on zapałem do pracy badawczej, wielką energią i pasją przyrodniczą. Przedwczesna śmierć Profesora Czaji w dniu 30 grudnia 1958 spowodowała, że zostaliśmy zdani głównie na własne siły, ponieważ następcy Profesora interesowali się głównie hodowlą zwierząt domowych, a badania nad zwierzętami nie udomowionymi (jeleniowate, bobry i dziki) były traktowane raczej po macoszemu.

Pomimo tych przeciwności Żurowski koncentrował się na badaniach zwierząt łownych i chronionych, a specjalnie na hodowli, ekologii i ochronie bobrów europejskich. Ukochał on przyrodę ojczystego kraju, specjalnie Pojezierza Mazurskiego i Suwalskiego. Wszystkie swoje siły i zdolności poświęcił ochronie przyrody i środowiska naturalnego, a szczególnie ochronie i biologii bobrów. W roku 1979 habilitował się na Wydziale Zootechnicznym SGGW na podstawie pracy „Rozmnażanie się bobrów europejskich w warunkach fermowych”. Tytuł profesora otrzymał dopiero w roku 1992, kilka miesięcy przed śmiercią.

Prof. Żurowski odznaczał się dużą odwagą cywilną i często w sposób bezkompromisowy wyrażał swoje opinie, co oczywiście hamowało Jego karierę

naukową. Zgodnie z łacińskim przysłowiem „veritas odium parit” musiał czekać przez 13 lat po habilitacji na awans na profesora. Lecz w walce o ochronę przyrody ojczystej odnosił czasem zwycięstwa. Warto tu przypomnieć projekt wybudowania na wyspie Szeroki Ostrów na Śniardwach luksusowego hotelu z lotniskiem dla helikopterów i całym zapleczem związanym z taką inwestycją. Żurowski, orientując się jak zgubne skutki ekologiczne przyniesie taka inwestycja, zaangażował się z całą energią przeciw temu projektowi, wciągnął do tej walki różnych sojuszników — batalię tę wygrał.

Prace Żurowskiego na temat hodowli, biologii i ekologii bobrów europejskich weszły do nauki światowej i są cytowane w krajach anglojęzycznych, w Niemczech i w literaturze byłego ZSRR. Wyhodowane przez Niego bobry były sprzedawane do reintrodukcji w RFN oraz w Austrii. Również restytucja bobra na terenie Polski (np. w Karpatach, w Puszczy Kampinowskiej, na Pojezierzu Brodnickim) odbywała się pod jego bezpośrednim kierownictwem. Dzięki Niemu bóbr przestał być w Polsce gatunkiem zagrożonym. Zostało to ocenione przez Towarzystwo Myśliwych Ziemi Wschodnich, które wybiło specjalny medal na Jego cześć. Żurowski był członkiem Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Przyrody w Suwałkach, członkiem Rady Koordynacyjnej Mazurskiego Parku Krajobrazowego (od roku 1982 — przewodniczącym), członkiem Komisji Zwierząt Łownych i Rzadkich Komitetu Ekologii PAN i od 1981 członkiem Komitetu Ochrony Przyrody PAN. Ostatnio został członkiem Państwowej Rady Ochrony Przyrody.

Reprezentował naukę polską na licznych międzynarodowych kongresach i sympozjach, m.in. na III Międzynarodowym Kongresie Teriologicznym w Helsinkach (1982) powierzono Mu zaszczytną funkcję otwarcia sympozjum na temat bobrów. Rozwiązał również wiele problemów związanych z hodowlą fermową bobrów. Był utalentowanym pracownikiem terenowym, praktykiem, a jednocześnie śledził bieżącą literaturę dotyczącą bobrów i znał wiele zagadnień teoretycznych.

Był doskonałym, cenionym myśliwym. Aktywnie działał w Polskim Związku Łowieckim. Był członkiem Naczelnej Rady Łowieckiej. Został odznaczony najwyższą łowiecką odznaką — Złom. Zasługi dla łowiectwa znalazły wyraz w czasie pogrzebu, gdy oddano salwy honorowe i odegrano sygnały na trąbce myśliwskiej.

Żurowski, niestety, nie zostawił po sobie uczniów. Przyczyniły się do tego z pewnością specyficzne warunki pracy w Zakładzie Doświadczalnym PAN w Popielnie. Zakład ten ma wprawdzie dość bogaty dorobek naukowy, ale zgodnie z obowiązującymi przepisami decydującą rolę odgrywa w nim administracja. Jednakże dzięki inicjatywie Żurowskiego, na materiale bobrów z Popielna dwie osoby uzyskały w Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie doktoraty z zakresu anatomii bobra europejskiego. Brak uczniów stanowi wielką lukę, gdyż specjalistę od bobrów tej klasy, którą reprezentował Żurowski, niełatwo będzie wykształcić.

Na zakończenie chciałbym dodać, że Profesor Wirgiliusz Żurowski zwany przez przyjaciół „Żukiem”, był dobrym kolegą i człowiekiem życzliwym dla ludzi. Przed wystąpieniem choroby odznaczał się wielką tężyzną fizyczną i psychiczną i działał krzepiąco na otoczenie.

Jego przedwczesna śmierć stanowi bolesną stratą dla całego (w dodatku nielicznego) zespołu pracowników naukowych Popielna.

Zbigniew Jaczewski

WYBÓR PUBLIKACJI WIRGILIUSZA ŻUROWSKIEGO

1962

Regulation of blood pressure in the growing antlers of red deer (Cervus elaphus L.) Trans. Vth Congress Inter. Union of Game Biol. Bologne Suppl. Ricerche di Zoologia Appl. Alla Caccia vol. IV: 115–139. (Wspólnie z Z. Jaczewskim i L. Zaniewskim).

Olaus J. Murie: *The elk of North America*. Przegląd Zoologiczny 6, 3: 235–236.

1963

Wpływ nocnego oświetlenia lochy z miotem na częstotliwość ssania i rozwój prosiąt ssących. Biul. ZHDZ PAN 4: 115–120. (Wspólnie z H. Kamińską).

Wpływ okaleczeń na anormalny rozwój poroża u jeleniowatych. Biul. ZHDZ PAN 4: 121–126.

Observation on the circulation in the pedicle arteries of red deer (Cervus elaphus L.) Trans. Vith Congress Inter. Union of Game Biolog. Bournemouth: 145–155. (Wspólnie z Z. Jaczewskim i L. Zaniewskim).

Działanie na żubra (Bison bonasus L.) chlorku tubokuraryny podawanej przy pomocy wyrzucanej strzykawki automatycznej. Streszcz. referat. i komunik. IX Zjazdu Pol. Tow. Fizjol. Toruń 1963: 108. (Wspólnie z Z. Jaczewskim).

1965

Effects of succinylcholine chloride on wild boars. J. Wildl. Manag. 29, 3: 626–629. (Wspólnie z M. Sakowiczem).

1966

Rozwój płciowy jelenia szlachetnego (Cervus elaphus L.) występującego na terenie Puszczy Piskiej. Biul. ZHDZ PAN 9: 217–249.

Próba określenia preferencji niektórych pasz używanych w dokarmianiu jeleni. Biul. ZHDZ PAN 9: 251–257. (Wspólnie z M. Sakowiczem).

Działanie na dziki (Sus scrofa L.) chlorku sukcynylocholino. Biul. ZHDZ PAN 9: 259–263. (Wspólnie z M. Sakowiczem).

1969

The food of the Roe deer. Acta Theriol. 14, 18: 247–262. (Wspólnie z A. Siudą i H. Siudą).

Zakład Doświadczalny PAN w Popielnie. Kosmos, Seria A, 18, 4: 436–444, (Wspólnie z S. Alexandrowiczem i J. Kossakowskim).

1970

Zastosowanie trunkwiliny przy kojarzeniu par i łączeniu w grupy bobrów europejskich (Castor fiber L.) Medycyna Weterynaryjna 26, 2: 111–112.

Wstępne wyniki próby udomowienia bobra europejskiego (Castor fiber L.). Przegląd Nauk. Lit. Zootech. Zeszyt specjal. ze Zjazdu PTZ Warszawa: 149–153.

Marking beavers. Acta Theriol 15, 30: 520–523.

Additional molar in European red deer. Acta Theriol. 15, 30: 523–525.

Effect of single pig's blood addition on the local wild boar (Sus scrofa) population. Trans. IXth Inter. Congress of Game Biolog. Moscow: 235–238. (Wspólnie z H. Siudą i B. Gałką).

IX Międzynarodowy Kongres Biologów Zwierząt Łownych (Moskwa 15–19 września 1969). Nauka Polska 4: 129–134. (Wspólnie z Z. Jaczewskim).

1971

Composition of milk of European beavers, Castor fiber Linnaeus, 1758. Acta Theriol. 16, 25: 405–408. (Wspólnie z J. Kiszą i A. Krukiem).

Experimental Department, Institute of Genetics and Animal Breeding, Polish Academy of Sciences, Popielno. [W:] T. Jezierska R. Dzieciolowski, W. Jezierski, Z. Pielowski, J. Raczyński i W. Żurowski, *Bibliography of Polish Publications on Wildlife Biology and Game Management covering years 1945–1970.* Warszawa: 263–267.

1972

Wstępne doświadczenia nad regulacją rozrodu bobrów. XII Zjazd Pol. Tow. Fizjolog., Olsztyn 13–17 wrzesień 1972. Streszczenia komunikatów: 290–291.

1973

O skuteczną ochronę bobrów. Chrońmy Przyrodę Ojczyzną 2: 30–39.

Bobry v Polskoj Narodnoj Respublike. Racjonalnoje izpolzovane zapasov recznego bobra v CCCP. Tezisy dokladov 5-go vsesojuznego soveszczena po bobru. Nojabr 1973. Voronezh: 137–139.

1974

Observations on the releasing of the European beaver. Acta Theriol. 19, 25: 367–370. (Wspólnie z Z. Jaczewskim).

Lactation and chemical composition of milk of the European beaver (Castor fiber L.) J. Mammal. 55, 4: 847–850. (Wspólnie z J. Kiszą, A. Krukiem i A. Rozkoszem).

1975

Superfoetation in European beaver. Acta Theriol. 20, 7: 97–104. (Wspólnie z T. Doboszyńską).

Changes observed in the reproductive tract of a beaver female after high dosages of gonadotropic hormones. Acta Theriol. 20, 8: 105–112. (Wspólnie z T. Doboszyńską).

1976

Bobry v Polskoj Narodnoj Respublike. Trudy Voronezh. Gos. Zap. 21, 2: 183–191.

Vaginal smears during the sexual cycle of the beaver. VIIIth Inter. Congress on Animal Repr. and Art. Insem. Cracow, July 12–16, 1976. Communication Abstract: 68. (Wspólnie z T. Doboszyńską).

Induction of ovulation in the beaver outside the normal breeding season. VIIIth Inter. Congress on Animal Repr. and Art. Insem. Cracow, July 12–16, 1976. Communication Abstract: 292. (Wspólnie z T. Doboszyńską).

Czy powinno się meliorować doliny Biebrzy i Narwi. Chrońmy Przyrodę Ojczyzną 14: 58–61.

1977

Vaginal smears during the sexual cycle of the beaver. Acta Theriol. 22, 8: 153–155. (Wspólnie z T. Doboszyńską).

Induction of ovulation in the beaver outside the normal breeding season. Acta Theriol. 22, 8: 151–152. (Wspólnie z T. Doboszyńską).

Cytologic indices and their application in evaluation of vaginal smears in the European beaver (Castor fiber L.). Folia Morphol. 36, 3: 235–244. (Wspólnie z T. Doboszyńską).

Rozmnażanie się bobrów europejskich w warunkach fermowych. PAN Inst. Genetyki i Hodowli Zwierząt. Rozprawy habilitacyjne 7: 1–52.

1978

Transplantation of beavers in Poland. II Int. Theriol. Congress 20–27 June, 1978. Brno Abstracts of Papers: 448.

1979

Preliminary results of European beaver reintroduction in the tributary streams of the Vistula river. Acta Theriol 24, 7: 81–87.

Dziki (Sus scrofa L.) Wszechświat 6: 121–124.

1980

Izuczone ekstrapolacjonno reflexa u jevropejskogo bobra (Castor fiber L.). Zhurnal Vysszej Nervnoj Dejatelnosti 30, 1: 150–156. (Wspólnie z N.L. Kruszinskaja i I.L. Dmitrieva).

Chromosomes of Eurasian beaver (Castor fiber. L.) from the Pasleka river (Poland). IV Eur. Colloq. Cytogenet. Domest. Anim.: 432–436. (Wspólnie z P.S. Sysą).

Wiederherstellung des Biber-Vorkommensgebietes in Polen. Natur und Landschaft 55, 12: 454–458. (Wspólnie z E. Nowakiem).

1981

Anatomical studies of the male genital organs of the European beaver. Acta Theriol. 26, 20: 331–340. (Wspólnie z T. Doboszyńską).

Czynniki motywujące podjęcie użytkowej hodowli bobrów europejskich w Polsce. Zesz. Probl. Post. Nauk Roln. 259: 149–154.

Bobry na jeziorze Śniardwy i przyległych akwenach. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 6: 23–31.

1982

Carotenoid content in Mammals. IV. Castor fiber L. (Castoridae). Zoologica Poloniae 29, 1–2: 129–136. (Wspólnie z B. Czczugą).

Rozmieszczenie i ekologia bobra w pradolinie Biebrzy. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 1–2: 18–26.

Reproduction of the European beaver. III Int. Theriol. Congress, Helsinki 15–20 August, 1982. Abstracts of papers: 56. (Wspólnie z T. Doboszyńską).

1983

Rozmnażanie się bobrów europejskich w warunkach fermowych. Roczniki Nauk Roln. Ser. D 193: 1–71.

Bóbr europejski w dolinie Biebrzy. Zesz. Probl. Pats. Nauk Roln. 255: 287–295.

Reproduction of the European beaver. Acta Zool. Fennica 174: 123–126. (Wspólnie z T. Doboszyńską).

Reconstitution de la population de Castors europeens (Castor fiber L.) en Pologne. Les Carnets de Zoologie 43, 4: 59–62.

Castor fiber, Linnaeus, 1758. [W:] Pucek Z., J. Raczyński: Atlas rozmieszczenia ssaków w Polsce. PWN Warszawa: 84, 91–93. (Wspólnie z Z. Puckiem).

Rezerwat „Ostoja bobrów Stary Folwark”. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 3: 47–54.

Inżynieria bobrów. Problemy 12: 26–28, 37–39.

Worldwide Beaver Symposium, Helsinki 1982. Opening remarks. Acta Zool. Fennica 174: 85–86.

1984

Odbudowa populacji bobra europejskiego (Castor fiber L.) w Polsce drogą reintrodukcji. Symposium Łowieckie. Oddział PAN Kraków. 54–60.

1985

chrona bobra w rejonie Kanału Mazurskiego. Parki Narodowe i Rezerwaty Przyrody 6, 2: 57–69. (Wspólnie z A. Siudą).

Trzeci Międzynarodowy Kongres Teriologiczny, Helsinki 1982. Przeg. Zool. 29, 1: 133–139. (Wspólnie z Z. Puckiem, Z. Jaczewskim i L. Ryszkowskim).

1986

Bóbr Castor fiber Linnaeus, 1758 w krajobrazie rolniczym. Przeg. Zool. 30, 2: 217–224. (Wspólnie z Z. Gulewiczem).

Characteristics of an European beaver population in the Suwałki Lakeland. Acta theriol. 31, 24: 129–143. (Wspólnie z B. Kasperczykiem).

Jeszcze raz o pochodzeniu bobrów z doliny Pasłęki. Chrońmy Przyrodę Ojczystą 1: 69–74 (Wspólnie z E. Nowakiem).

1987

Norka amerykańska (Mustela vison Schreber, 1777) w stanowiskach bobrów. Przeg. Zool. 31, 4: 113–121. (Wspólnie z J. Kammler).

Differences in effects of the European beaver reintroduction into the lowland and mountainous tributaries of the Vistula river. XVIIIth Intern. Congress of Game Biolog. Kraków 1987. Abstracts: 226.

1988

Situation of the European beaver in the Vistula river watershed and north-east Poland. Investigations on beavers Berne (Szwajcaria) 7: 7–14.

Effects of reintroduction of European beaver in the lowlands of the Vistula basin. Acta Theriol 33, 12–24: 483–496. (Wspólnie z B. Kasperczykiem).

1989

Wiederaufbau des Biberstandes in Polen — Vorteile und Gefahren der Zucht. [W:] Schneider E. Oelke H. i H. Gross: Die Illusion der Arche Noah. Echo Verlag: 219–235.

Jenot — Nyctereutes procyonides (Gray, 1843). [W:] Krupka J., Dzieciolowski R., Fruziński B., Neugenbauer Z., Pielowski Z. i Z. Pucek: Łowiectwo. PWRiL, Warszawa: 215–218.

Piżmak — Ondatra zibethicus (Linnaeus, 1766). [W:] Krupka J., Dzieciolowski R., Fruziński B., Neugenbauer Z., Pielowski Z. i Z. Pucek: Łowiectwo. PWRiL, Warszawa: 236–238.

Bóbr europejski - Castor fiber (Linnaeus, 1758). [W:] Krupka J., Dzieciolowski R., Fruziński B., Neugenbauer Z., Pielowski Z. i Z. Pucek: Łowiectwo. PWRiL, Warszawa: 321–323.

Dam Building activity on the mountainous streams. Vth ITC Rome 1989. Abstracts of Papers and Posters 1: 316–317.

1990

Result of beaver reintroduction in some Carpathian mountain streams. Ochrona Przyrody 47: 201–213. (Wspólnie z B. Kasperczykiem).

Piżmak Ondatra zibethicus Linnaeus, 1766 i norka amerykańska Mustela vison Schreber, 1777 w rezerwacie „Jeziro Družno”. Prz. Zool. 34, 2–3: 329–337. (Wspólnie z J. Balerstet, T. Balerstet i K. Wargackim).

1992

Spring diet of the American mink Mustela vison in the Mazurian Brodnica Lakelands, Northern Poland. Acta Theriol. 37, 1–2: 193–198. (Wspólnie z M. Brzeźnińskim).

Bóbr europejski [W:] Z. Głowaciński (red.) Polska Czerwona Księga Zwierząt. PWRiL Warszawa: 56–59.